

УДК 598.2:061.62 (477.8)

**ГНІЗДУВАННЯ ВЕЛИКОЇ ОЧЕРЕТЯНКИ
(ACROSPHALUS ARUNDINACEUS L.) НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ****О. Закала**

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Грушевського, 4, м. Львів, Україна, 79005
e-mail: zoomus@franko.lviv.ua*

Наведено дані щодо фенології прильоту, етології, біотопів, гніздових мікростацій та особливості розміщення в них гнізд великої очеретянки, схарактеризовано середовище (типи рослинності, щільність, висота заростей очерету, товщина пагонів у гнізді та навколо нього, відстань до відкритого плеса та берега), особливості гніздорозміщення (висота гнізда над поверхнею субстрату, кількість стебел для підвішування гнізда та ін.), гніздові (матеріали кріплення, каркаса, вистілки, розміри гнізд) та оологічні показники, фенологія яйцекладки. Виявлено залежність між розміщенням гнізд і типом біотопу, висотою розташування гнізда і відстанню до берега, плеса відкритої водойми, з'ясовано деякі особливості у використанні та розміщенні гніздових матеріалів, наведено розміри гнізд та яєць.

Ключові слова: велика очеретянка, біотоп, мікростація, гніздо, фенологія, оологія.

У світовій літературі гніздова біологія великої очеретянки описана багатьма дослідниками [1, 3, 5, 7–13, 15–26]. Проте на території заходу України велика очеретянка практично не досліджена. Є окремі публікації з питань екології цього виду на сході [6] та заході країни [14]. В більшості праць описано розподіл птахів за біотопами, поведінку, процес плетення гнізда. Натомість гніздові матеріали, особливості розміщення та структури гнізд залежно від параметрів середовища описані недостатньо.

Гніздовий матеріал ми збирали у п'яти областях заходу України: Волинській (райони: Ківерцівський – 7 гнізд, Луцький – 68, Турійський – 2, Шацький – 16, Любешівський – 1), Львівській (райони: Городоцький – 14, Жидачівський – 1, Жовківський – 14, Миколаївський – 3, Сокальський – 3, Яворівський – 36), Рівненській (райони: Млинівський – 5, Здолбунівський – 1), Тернопільській (райони: Зборівський – 2, Козівський – 2, Кременецький – 3) та Закарпатській (райони: Іршавський – 1, Берегівський – 21). Усього зібрано та описано понад 200 гнізд.

Для аналізу використано дані банку гнізд (за згодою авторів) та власні польові матеріали. Гнізда розшукували в місцях активного співу самців. Вимірювали: ширину та висоту гнізда, ширину та глибину лотка, довжину та ширину яєць, висоту розміщення гнізда над водою, відстань до берега, відкритого плеса, висоту очерету, щільність рослинності (кількість пагонів на 1 м²). Для вимірювання використовували лінійку, сантиметрову стрічку та штангенциркуль, для візуальних спостережень – бінокль “Беркут” 8×30-кратності. Попередньо ми вже проаналізували будівельний матеріал 22 гнізд великої очеретянки [4]. В цій праці наведено матеріал ще 24 гнізд.

Велика очеретянка прилітає на місця гніздування наприкінці квітня–на початку травня. Перші співаючі самці зафіксовані 28 квітня (2002 р., найраніший приліт). Терміни прильоту очеретянок на місця гніздування змінюються по роках і залежать від погодних умов (головно від середньомісячної температури) у весняний період.

На гніздовій території велика очеретянка прилітає в час інтенсивного росту молодого очерету, коли гніздова мікростація ще не сформована для гніздування остаточно. Перші самці, які з'являються на гніздових територіях, займають біотопи, в структурі яких обов'язково наявний старий очерет. Очевидно, минулорічні стебла очерету для самців є інформацією про придатність цього біотопу для гніздування. В перші дні появи на гніздових ділянках самці не співають, а лише оглядають територію. Після того, як гніздову мікростацію зайнято, самець співає та активно захищає її від інших самців свого виду. Співає, головню, на стеблах очерету, проте часом і в кущах та на деревах верби, де є добре помітним. Найбільша інтенсивність співу зареєстрована в період від займання гніздової території до утворення пари, після чого вона зменшується, а в період насиджування – практично зникає. Успішне гніздування потребує цілого комплексу умов. Птахи, які прилітають першими, мають змогу зайняти території з оптимальним поєднанням різноманітних чинників, порівняно з тими, які прилітають пізніше і змушені гніздватися на незайнятих територіях. Тому час прильоту є важливою умовою успішного гніздування.

Головні гніздові біотопи великої очеретянки такі:

- ставки та озера із прибережною смугою очерету;
- водойми, що заростають, з ділянкою відкритого плеса;
- зарослі водойми із заростями очерету у воді;
- староріччя;
- вологі луки в заплавах рік.

Можна виділити три типи гніздових мікростацій великої очеретянки: 1) неширока смуга прибережного очерету; 2) монодомінантні великі за площею зарості очерету; 3) невеличкі “острівці” очерету на водоймах, що пересихають.

Найбільша кількість гнізд та самців, що співали, виявлена в заростях прибережного очерету на природних та штучних водоймах. Гнізда розташовані недалеко від берега та відкритої поверхні води, добре провітрювані, проте мають більшу загрозу постраждати від дії сильного вітру. У великих за площею заростях очерету птахи будують гнізда в невеликих куртинах (найчастіше розміром $1,5 \times 1,5 \text{ м}^2$) з більшою щільністю очерету, а також поблизу своєрідних галявин та стежок, утворених рибалками або тваринами, чи в розрідженіших заростях очерету в комплексі з рогозом.

Структурно неоднорідні біотопи більше приваблюють птахів для гніздування, ніж однорідні. В неоднорідних біотопах більша градація освітлення і температури, що є важливим чинником для птахів, які будують гнізда в зоні високої вологості. Гніздо над водою чи поблизу неї частіше зазнає змочування і має високу ймовірність зігнати чи бути заселеним цвілевими грибами, які можуть його знищити. Крім того, вологі гнізда мають високу теплопровідність, що сприяє охолодженню пташенят. Гнізда в острівцях очеретяних заростей трапляються на водоймах, що пересихають, і розміщені на більшій висоті через легку доступність для хижаків. На їхнє розміщення, на відміну від гнізд у прибережному очереті, параметри (сила, напрям) вітру значного впливу не мають.

Привабливими місцями для розміщення гнізд великої очеретянки є густі зарості високого очерету у воді та наявність у структурі біотопу його минулорічних пагонів. У місцях, де зимовий очерет знищено, навіть за наявності молодого добре розвинутого літнього очерету кількість гнізд помітно менша порівняно з попередніми сезонами або їх узагалі немає (якщо є альтернатива). Наявність у структурі біотопу сухих стебел минулорічного очерету, який на момент гніздування вищий і міцніший, ніж молоді пагони, – необхідна умова для успішної побудови гнізда. Передусім, це стосується прикріп-

лення гнізда. Гніздо, підвішене до стебел старого і молодого очерету, менше залежить від дії вітру та має меншу ймовірність бути перекинутим у воду. Пагони минулорічного очерету самці використовують для токування, особливо ті особини, які гніздуються першими. Молодий очерет у цей час на 30–40% нижчий і не здатний витримати вагу птаха. Негативно на поширення очеретянок впливає знищення заростей очерету шляхом випалювання його взимку, ранньою весною або викошування. Як наслідок, молодий очерет, який має тонші пагони, менш придатний для підвішування гнізд і більше піддається дії вітру та дощу. Викосування прибережного очерету зафіксоване на риборозплідних ставках та водоймах і вологих луках поблизу людських осель. У першому випадку викошування покликане попередити заростання ставків, у другому – очерет використовують для різних господарських потреб. Часто випалюють великі за площею зарості, що різко зменшує придатні для гніздування місця, тому очеретянки змушені заселяти зарості молодого очерету.

На гніздування очеретянок, особливо тих, які розміщують гнізда у вузькій смузі прибережної рослинності, впливає сила та роза вітрів. Очерет, особливо молодий, у таких місцях під час поривів вітру вилягає, що призводить до загрози успішного гніздування та розмноження. Тому наявність чинників, які зменшують силу вітру (дамба, ліс, чагарники), є дуже бажаною. Залежно від переважного напрямку вітру розміщення гнізда на тому чи іншому березі водойми має дуже важливе значення, оскільки загроза вилягання очерету на різних берегах різна. На Львівщині переважають вітри західних румбів [2], тому дамби навколо ставків захищають від вилягання зарості очерету на східному та західному берегах. Натомість, південна та північна частина заростей зазнають дії вітру більше. На нашу думку, найліпшим є розміщення гнізда на західному березі. Таке гніздо не тільки захищене від вітру, його добре прогривають та освітлюють сонячні промені від світанку до вечора, тому воно сухе, має низьку теплопровідність, а УФ-промені перешкоджають розвитку цвілевих грибків. На східному березі гніздо перебуває під дією сонячного проміння менше часу: на світанку потрапляння променів на гніздо перешкоджає дамба. На риборозплідних ставках с. Грибовичі ми зареєстрували факт гніздування перших птахів на західному березі. У прибережних заростях завширшки 1,0–1,5 м 31 травня 2004 р. на ділянці довжиною 37 м знайдено три гнізда з повною кладкою сильного ступеня насидженості. Території, на яких птахи приступають до гніздування найраніше, та біотопи з високою щільністю поселень вважають найпривабливішими для птахів [1, 6].

Велика очеретянка населяє монодомінантні зарості очерету (96%) (*Ass. Phragmitetum australis* (Gams 1927) Schmale 1933), а також зарості очерету, в складі яких у невеликій кількості трапляється верба (2%) або рогіз широколистий чи вузьколистий (2%). Топічні зв'язки самців великої очеретянки зафіксовані із *Phragmites australis* та різними видами *Salix*. Для співу самці найчастіше використовують минулорічні стебла очерету, куці та дерева верб, а в пізніші терміни гніздування також цьогорічні стебла.

Гнізда біля плеса відкритої водойми розміщені на меншій ($r = 0,50$; $y = 2,0521x + 57,087$; $R^2 = 0,2542$; де r – коефіцієнт кореляції; x – відстань до відкритого плеса, м; y – висота розміщення гнізда; R^2 – достовірність апроксимації (рис. 1)), а поблизу берега – на більшій висоті ($r = 0,64$; $y = -0,8712x + 92,823$; $R^2 = 0,4121$; де x – глибина води, см; y – висота розміщення гнізда (рис. 2)) над поверхнею (води чи вологого ґрунту). Гнізда біля берега, а особливо ті, які розміщені над землею (а не над водою) і для яких імовірність зруйнування хижакими є вищою, птах розміщує на більшій висоті. В заростях поблизу відкритого плеса вигіднішим є розміщення гнізда нижче, де менша дія вітру.

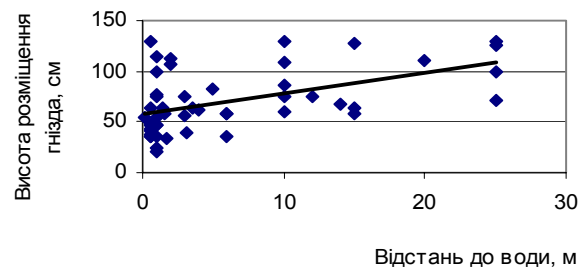
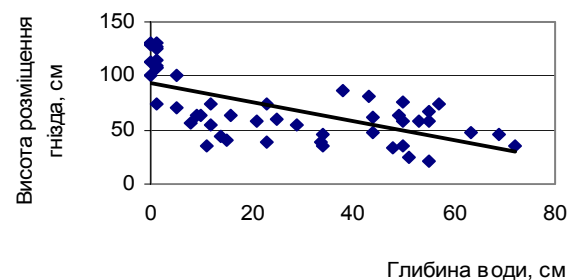
Таблиця 1

Параметри гніздової мікростації (зарості очерету) очеретянки великої

Параметри	<i>M</i>	<i>m</i>	σ	<i>n</i>
Товщина пагонів очерету, до яких кріпиться гніздо, мм	6,22	0,15	1,70	125
Товщина молодих пагонів навколо гнізда, мм	6,60	0,13	1,67	160
Товщина старих пагонів навколо гнізда, мм	6,91	0,15	1,50	105
Висота минулорічних пагонів очерету, м	2,48	0,04	0,47	123

Аналіз 48 гніздових мікростацій засвідчив, що велика очеретянка вибирає для гніздування як негусті зарості очерету (80–120 пагонів на 1 м²) – 27,3% випадків, так і зарості середньої густоти (130–170 пагонів на 1 м²) – 50%, та дуже густі (170 і більше пагонів на 1 м²) – 22,7%. Параметри гніздової мікростації великої очеретянки наведено в табл. 1.

Над водою завглибшки від 5 до 160 см, зрідка над вологим ґрунтом, найчастіше на висоті 41–50 см (27,5%), у середньому 60,8±2,2 см (від 20 до 160 см, $\sigma=28,6$, $n=167$) розміщені гнізда великої очеретянки (рис. 3). Для прикріплення гнізда птах вибирає міцні вертикальні стебла товщиною від 3,4 до 10,4 мм, які відрізняються від молодих ($p=99,999$; $df=228$) і старих ($p=99,970$; $df=283$) стебел навколо гнізда; підвішує гнізда до стебел очерету – 91,1%, очерету та рогозу – 4,5, рогозу – 2,2% та до стебел очерету і гілок верби – 2,2%. За наявності в структурі біотопу старого очерету гнізда прикріплені до свіжих та старих стебел очерету (100% випадків). Коли старого очерету в гніздовій мікростації менше 5% або його з різних причин нема, 8,5% гнізд птахи влаштовують тільки на молодих стеблах. Кількість стебел, до якого підвішене гніздо, варіює від двох до 12 (табл. 2), однак найчастіше трапляються гнізда на трьох–шести стеблах

Рис. 1. Особливості висоти розміщення гнізд великої очеретянки на різній відстані від відкритого плеса ($n=50$).Рис. 2. Особливості висоти розміщення гнізд великої очеретянки над водою різної глибини ($n=50$).

Таблиця 2

Кількість стебел рослин, які велика очеретянка використовує як опору для кріплення гнізда ($n=124$)

Кількість стебел	Кількість гнізд	% гнізд
2	2	1,6
3	16	12,9
4	31	25,0
5	22	17,7
6	22	17,7
7	9	7,3
8	9	7,3
9	8	6,5
10	3	2,4
11	1	0,8
12	1	0,8

Таблиця 3

Матеріали кріплення гнізда великої очеретянки до опорних стебел ($n=46$)

Групи рослин	Морфологічні частини рослин	Частота трапляння в досліджених гніздах, %
Нитчасті водорості (<i>Algae</i>)		39,1
Злакові (<i>Poaceae</i>)	Листки	43,5
— " —	Волокна	26,1
— " —	Кореневища	8,7
Очерет звичайний (<i>Phragmites australis</i> (Cav.) Trin. ex Steud.)	Волокна	23,9
— " —	Листки	8,7
Рдесник гребінчастий (<i>Potamogeton pectinatus</i> L.)	Стебла	8,7
Судинні трав'яні рослини	Волокна	2,2
Верба (<i>Salix</i> L.)	Листки	2,2
— " —	Рослинний пух	2,2
Рогоз (<i>Typha</i> L.)	Рослинний пух	4,3
— " —	Кореневища	2,2
— " —	Волокна	2,2

(71,3%).

Самка будує гніздо протягом трьох–п'яти днів [12]. Самець не бере участі в побудові гнізда та інкубації, проте часто супроводжує самку під час збирання матеріалу. Всі гніздові матеріали очеретянка щільно переплітає між собою і ними ж міцно обплітає стебла очерету, до яких кріпить гніздо [18].

Як гніздовий матеріал велика очеретянка використовує рослинні волокна [1], пух, павутину [1, 12], листя та стебла прибережних рослин, суцвіття очерету, квітконіжки лучних злаків [12], часом трапляється рдесник [1]. Лоток вистилає листками, корінцями, тонкими стеблами прибережних рослин [1, 12], іноді пір'ям птахів [1].

Гнізда над водою перебувають у зоні дії різних чинників, які можуть призводити до його руйнування. Особливо часто гнізда очеретянок перевертаються у воду внаслідок дії сильних вітрів. Тому прикріплення гнізда до стебел повинне бути міцним і надійним. Для цього птах обплітає опірні стебла листками, м'якими стеблами, рослинним пухом та волокнами різноманітних рослин (табл. 3), найчастіше використовує листя та волокна злаків, нитчасті водорості та волокна очерету (93,5%).

Багато гніздового матеріалу очеретянка добуває з води (нитчасті водорості, стебла рдесника гребінчастого, волокна очерету та рогозу та ін.). Самка витрачає на це досить багато часу, використовує все своє вміння. Матеріал вона відбирає так: підлітає до краю заростей очерету біля плеса, сідає на стебло очерету і спускається по ньому до води, добуває потрібні матеріали і летить до місця побудови гнізда. Часто матеріали мають велику довжину, тоді птах хапає їх дзьобом за край, підіймається по стеблу вгору і повністю витягує з води. Часто перші спроби є невдалими, і птах повторює ці дії багаторазово. Не завжди знайдені рослини є придатними для використання в звичайному вигляді. Деякі

Таблиця 4

Матеріали каркасу гнізда великої очеретянки ($n=46$)

Групи рослин та інші матеріали	Морфологічні частини рослин	Частота трапляння в досліджених гніздах, %
Нитчасті водорості (<i>Algae</i>)		17,4
Осот (<i>Cirsium spp.</i>)	Рослинний пух	2,2
Осокові (<i>Cyperaceae</i>)	Кореневища	13,0
Мохи (<i>Musci</i>)		2,2
Рдесник гребінчастий (<i>Potamogeton pectinatus</i> L.)	Стебла	13,0
Очерет звичайний (<i>Phragmites australis</i> (Cav.) Trin. ex Steud.)	Суцвіття	87,0
"—	Листки	45,7
"—	Волокна	41,3
Злакові (<i>Poaceae</i>)	Листки	71,7
"—	Волокна	37,0
"—	Суцвіття	2,2
"—	Кореневища	17,4
Верба (<i>Salix spp.</i>)	Рослинний пух	21,7
"—	Суцвіття	2,2
Рогіз (<i>Typha spp.</i>)	Рослинний пух	50,0
"—	Волокна	21,7
"—	Кореневища та корені	4,5
"—	Листки	6,5
Кокони павуків		2,2
Судинні трав'яні рослини	Коріння	10,9
Оболонки лялечок комах		4,3
Китник рівний (<i>Alopecurus aequalis</i> Sobol.)	Стебла та суцвіття	2,2
Китник лучний (<i>A. pratensis</i> L.)	Суцвіття	2,2
Полин звичайний (<i>Artemisia vulgaris</i> L.)	Листки	2,2
Нитки бавовни		4,3
Шерсть вівці		4,3
Шматки поліетилену		2,2

компоненти самка розриває на менші шматки, робить їх вужчими та розминає вимоклі стебла дзьобом. Самець спостерігає за її діями поблизу, ще співає, проте вже не так інтенсивно, як перед утворенням пари.

Гнізда великої очеретянки часто бувають чашо- та конусоподібної форми з різними варіаціями (рис. 4). Ми припускаємо, що форма гнізда залежить від особливостей біотопу (видовий склад рослин, структура, характер водойми) та місця розміщення гнізда в заростях очерету. Зафіксовано, що гнізда з потовщеним дном (конусоподібні) були збудовані ближче до водного плеса, часто нижче (ніж у середньому) над поверхнею води.

Як бачимо з табл. 4, велика очеретянка використовує для виготовлення каркаса гнізда різні групи рослин. Найчастіше це суцвіття та листки очерету звичайного, рослинний

Таблиця 5

Розміри гнізда великої очеретянки, см

Статистичні показники	Ширина гнізда		Висота гнізда	Ширина лотка		Глибина лотка
	max	min		max	min	
<i>M</i>	10,17	10,12	11,99	6,60	6,58	6,38
<i>m</i>	0,09	0,08	0,28	0,06	0,06	0,07
σ	1,13	1,12	3,64	0,80	0,81	0,95
<i>n</i>	174	174	175	174	174	171

Рис. 3. Розміщення гнізд великої очеретянки на різній висоті ($n=167$).

Таблиця 6

Найраніша дата відкладання першого яйця великою очеретянкою ($n=132$)

Роки	Найраніша дата відкладання першого яйця	Кількість досліджених гнізд
1985	20.05	3
1986	17.05	3
1987	23.05	4
1988	19.05	3
1989	10.05	8
1990	17.05	14
1991	11.05	41
1992	19.05	10
1993	20.05	15
1994	16.05	7
1995	22.05	5
1996	18.05	2
1997	21.05	7
1998	12.05	2
1999	18.05	4
2003	27.05	5

пух, волокна та листки рогозу, стебла рдесника гребінчастого, кореневища осокових, нитчасті водорості та коріння судинних трав'яних рослин. У гнізд, які мають потовщене дно, в нижній частині каркасу виявлено велику кількість пуху рогозу та нитчасті водорості. Вони також часто трапляються у зовнішній частині каркаса гнізда. Очевидно, нитчасті водорості, які добре вбирають вологу, не випадково розміщені в гнізді ззовні та особливо в нижній його частині. Вони вбирають вологу, яка випаровується з поверхні води, а пух рогозу, який важко піддається змочуванню, є другим компонентом у захисті гнізда від зволоження. У стінках та дні гнізда, на нашу думку, можна виділити кілька структурних елементів: каркас (тримає форму

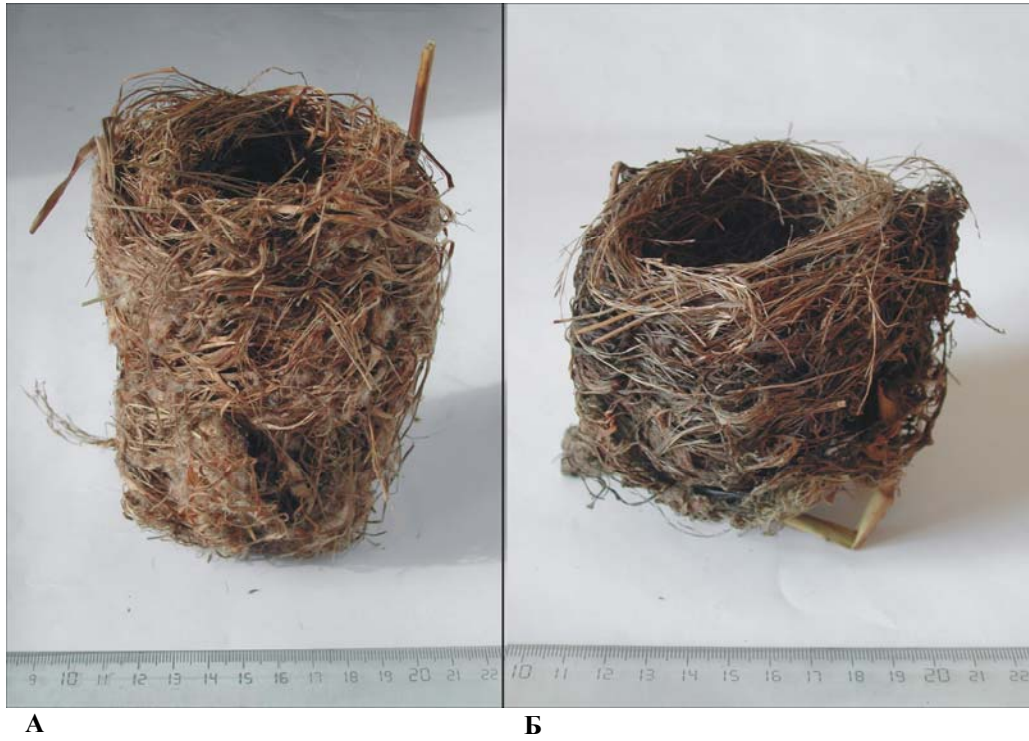

Рис. 4. Приклади конусо- (А) та чашоподібних (Б) гнізд великої очеретянки.

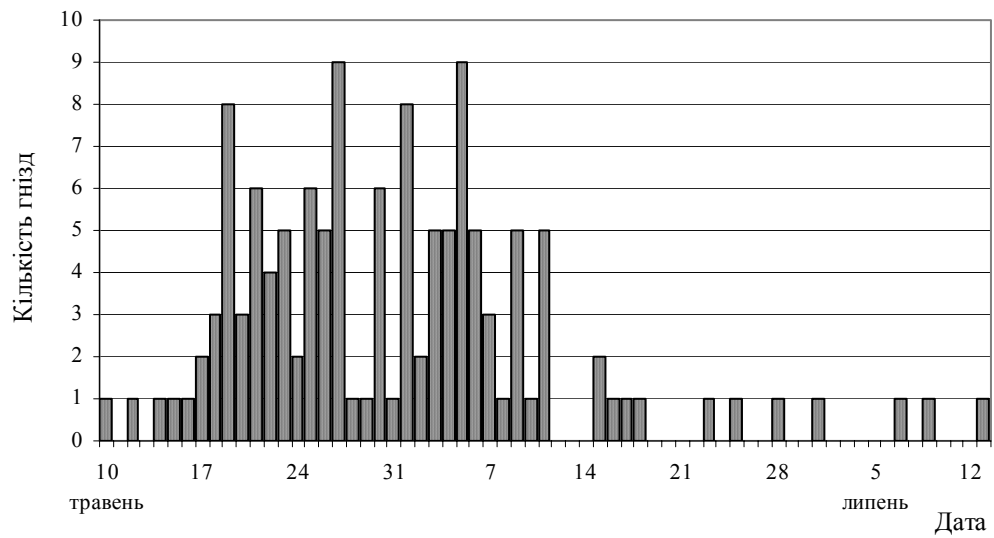

Рис. 5. Дати відкладання першого яйця великою очеретянкою ($n=128$).

гнізда) – суцвіття, кореневища, міцні стебла; основна заповнювальна частина – листки, волокна, коріння, м'які стебла; облицювальна частина – рослинний пух, нитчасті водорості; додаткова заповнювальна частина каркаса (іноді трапляється і є необов'язковою) – кокони павуків, оболонки лялечок комах, пух птахів, кінське волосся. Вистилка гнізда у всіх випадках складається із суцвіття очерету, іноді трапляються суцвіття та листки злакових (6,5%). Маса сухого гнізда великої очеретянки становить від 11,3 до 37,5 г ($M=21,62$, $m=2,12$, $\sigma=9,0$, $n=18$). Оскільки цвітіння очерету припадає на кінець липня–початок серпня, то для будівництва гнізда використовують китиці минулорічних рослин.

В умовах заходу України гнізда великої очеретянки мають такі середні розміри, як наведено в табл. 5. Гнізда великої очеретянки розміщені поодинокі або утворюють скупчення, які часто пов'язані з полігамією.

Яйця самка починає відкладати в другій декаді травня. Масове відкладання яєць зафіксоване в третій декаді травня–першій декаді червня (рис. 5). В кладці буває від трьох до шести яєць (три – 6,5%; чотири – 16,1%; п'ять – 54,8%; шість – 22,6%; $n=31$) брудно-білувато-блакитних з брудно-коричневими більшими поверхневими та меншими темнішими (до чорного) глибшими плямками, що зливаються на тупому кінці яйця. Розміри яєць великої очеретянки такі, мм: довжина 22,9 ($m=0,04$, $\sigma=0,99$; $n=523$), ширина 16,1 ($m=0,02$, $\sigma=0,55$; $n=523$).

Гнізда очеретянок часто перекидаються у воду, їх знищують хижаки разом з кладкою тощо, тому птахи будують нові гнізда і роблять нову кладку. У великої очеретянки можливими є два виводки за сезон і, відповідно, два піки пісенної активності. Період яйцекладки триває з 10 травня до 13 липня (65 днів). Дати відкладання першого яйця великою очеретянкою наведені в табл. 6. Після 22 червня знайдено сім гнізд зі свіжими кладками. Найпізніший початок відкладання яєць зареєстровано 13 липня, найпізніший виліт пташенят – 14 серпня.

Отже, велика очеретянка на заході України є звичайним гніздовим видом. Для гніздування вибирає різноманітні водойми із потужними заростями очерету, гнізда розміщує в трьох типах мікростацій. Важливими структурними елементами гніздового біотопу цього виду є старі пагони очерету звичайного. Проте минулорічні зарості очерету часто знищують: випалюють, викошують та ін. Розміщення гнізд залежить від поєднання різноманітних параметрів середовища: освітленість, висота, густина, товщина пагонів очерету, відстань до відкритого плеса, берега та ін. Гнізда птах підвішує до старих та молодих пагонів очерету, які обплітає нитчастими водоростями, листям та волокнами злаків. Плетення та будова гнізд має свої особливості. Будівельними матеріалами слугують суцвіття, волокна, листки очерету та злаків. Рослинний пух верб та рогазу, нитчасті водорості розміщені в зовнішній частині гнізда. Розмножуються в другій половині травня–першій половині червня. В кладці три–шість яєць.

Автор висловлює щирі подяку О.Т. Кузярину за надану допомогу у визначенні рослинних компонентів гнізд великої очеретянки.

1. Аметов М.Б. О гнездовой биологии дроздовидной камышевки в низовьях Амударьи // Орнитология. 1987. Т. 22. С. 199.

2. Геренчук К.І. Природа Львівської області. Львів: Вища школа, 1972. 151 с.
3. Журавлев Д.В. Гричик В.В. Биология гнездования дроздовидной камышевки (*Acrocephalus arundinaceus*) в Беларуси // Subbuteo. 2000. Vol. 3. P. 36-46.
4. Закала О.С., Кузярін О.Т. Особливості будови гнізд великої очеретянки на заході України // Сучасні проблеми зоол. науки. Матеріали Всеукр. наук. конф. К., 2004. С.59-61.
5. Михеев А.В. Биология птиц. Определитель птичьих гнезд. М.: Цитадель, 1996. С. 405-420.
6. Надточий А. С., Кушнарєв И. О. Экология гнездования камышевок в среднем течении Северского Донца // Птицы бассейна Северского Донца. Харьков, 1994. С. 47-49.
7. Поливанова Н.Н. К экологии дроздовидной камышевки на озёрах Ханка // Орнитологические исследования на юге Дальнего Востока. Владивосток, 1971. С.113-122.
8. Лукас А. Биология размножения камышевок в Вентас Рагас // Экология птиц Литовской ССР. Вильнюс, 1986. С. 124-129.
9. Лукас А.А. Некоторые географические различия в биологии размножения дроздовидной камышевки (*Acrocephalus arundinaceus*) // Тез. докл. XII Прибалтийской орнитол. конф. Вильнюс, 1988. С. 185-186.
10. Лукас А.А. Сравнительный анализ микростаций камышевок // Изучение птиц СССР, их охрана и рациональное использование. Л.: Изд. ЗИН, 1986. Ч. 2. С. 174-176.
11. Лукас А., Швас С. О территориальном и токовом поведении камышевок // Тез. докл. XI Прибалтийской орнитол. конф. Таллин, 1983. С. 175-177.
12. Симкин Г.Н. Певчие птицы: Справочное пособие. М.: Лесная пром-сть, 1990. С.251-273.
13. Станявичюс В. Моделирование биотопического распределения гнездящихся воробьиных птиц в надводной растительности озер Южной Литвы // Тез. докл. XII Прибалтийской орнитол. конф. Вильнюс, 1988. С. 215-216.
14. Страутман Ф.И. Птицы Западных областей УССР. Львов. 1963. Т.2. 121 с.
15. Федоров В.А. Материалы по биологии размножения дроздовидной камышевки на юге Псковской области // Тез. докл. XII Прибалтийской орнитол. конф. Вильнюс, 1988. С.227-228.
16. Федоров В.А. Материалы по распространению и стациальному распределению дроздовидной и тростниковой камышевок на северо-западе РСФСР // Изучение птиц СССР. Л., 1986. Ч.2. С.292-293.
17. Adam G. Abweichendes Verhalten eines Albimes Drosselrohrsänger (*Acrocephalus arundinaceus*) // Ornit. Mitt., 1989. Bd. 41. S.15.
18. Cramp S. The birds of the Western Palearctic. Vol. VI. Oxford University Press, Oxford and New York, 1992. 728 p.
19. Csörgö T. Food niche segregation in the Great Reed Warbler, *Acrocephalus arundinaceus* and the Reed Warbler, *A. scirpaceus* in Hungarian reedbeds // Acta XVIII IOC. M., 1985. P.1089.
20. Dyrz A. Badania nad poligamią u trzciniaka (*Acrocephalus arundinaceus*) na stawach Milickich // Dolina Baryczy. 1983. S.11-18.

21. Dyrz A. Breeding ecology of Great Reed Warblers *Acrocephalus arundinaceus* and Reed Warblers *A. scirpaceus* at fish ponds in SW Poland and NW Switzerland // Acta ornitologica. 1980. Vol. 18. P. 307-333.
22. Dyrz A. Fakultatywna poligynia u trzciniaaka *Acrocephalus arundinaceus* a sukces lęgowy // XIV zjazd PT Zoolu. Szczecin, 1987. S. 56.
23. Fedorov V.A. Breeding site fidelity in male and female Great Reed Warblers *Acrocephalus arundinaceus* // Avian Ecology Behavior. 2001. Vol. 6. P. 47-48.
24. Fischer St. Brut- und Gesangphänologie des Drosselrohrsänger (*Acrocephalus arundinaceus*): Hinweis zur besseren Erfassung der Art // Berliner orn. Bericht. 1993. Bd. 3. S. 9-19.
25. Leister B. Grundlagen für den Artenschutz des Drosselrohrsängers (*Acrocephalus arundinaceus*): Lebensraumansprüche und mögliche Gefährdungsursachen // Schriftenreihe Bazer. Landesamt für Umweltschutz. 1989. Bd. 92. S. 1-36.
26. Leister B., Ley H.-W., Winkler H. Habitat, behaviour and morphology of *Acrocephalus* warblers: an integrated analysis // Ornis Scandinavica. Copenhagen, 1989. Vol. 20. P. 181-186.

**BREEDING OF GREAT REED WARBLER
(ACROCEPHALUS ARUNDINACEUS L.) IN WESTERN UKRAINE**

O.Zakala

*Ivan Franko National University of Lviv
Hrushevskogo Str., 4, Lviv, Ukraine, 79005
e-mail: zoomus@franko.lviv.ua*

The data about phenology, ethology, biotopes, breeding microstations and particularities of disposition of Great Reed Warbler nests, environments (types of vegetation, density, height of the cane thickets, thickness of the branches in the nests and around them, distance to the open stretch and lakeside), features of nests distribution (height of nest under the level of substratum, the number of branches for nests rising and other), nests (materials of fastening, skeleton, pavement, size of nests) and oological characteristics, phenology of oviposition are presented. The correlations between distribution of nests and type of biotope, height of nets position and distance to the lakeside, to the stretch of open pond are shown; some features of utilization and distribution of nests materials are studied. The sizes of eggs are presented.

Key words: Great Reed Warbler, biotope, microstation, nest, phenology, oology.

Стаття надійшла до редколегії 18.11.2004

Прийнята до друку 20.01.2005